

УДК 373.2:[37.018.015.31:613

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.1.2>

Надія АЛЕНДАРЬ

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної та дошкільної педагогіки, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0002-2423-1343

Бібліографічний опис статті: Алendarь, Н. (2021). Формування у дітей дошкільного віку здоров'язбережувальної компетентності у процесі взаємодії закладу дошкільної освіти та родини. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 10–15, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.1.2>

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА РОДИНИ

Сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Участь батьків або осіб, які їх замінюють, у розвитку компетентностей дитини, залучення сімей до освітнього процесу закладу дошкільної освіти утверджує позицію про те, що кожен з батьків є відповідальним за виховання, розвиток і навчання дитини, за збереження її життя, зміцнення здоров'я та усвідомлене ставлення до здорового способу життя, формування почуття людської гідності.

У статті розкрито проблему формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. Розглянуто поняття «готовність дитини бути здоровою» та «здоров'язбережувальна компетентність». Проаналізовано компетентнісний підхід до проблеми здоров'язбереження, оскільки він є одним із стратегічних напрямів розвитку системи освіти України, її новим концептуальним орієнтиром. Розглянуто функції технології формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку, а саме: дидактичну, виховну, розвивальну, стимулюючу, психологічну.

Визнання закладу дошкільної освіти відкритим освітнім та соціокультурним простором дає змогу вихователям запроваджувати такі різні форми взаємодії з родинами вихованців, як тренінги для батьків, сімейні клуби за інтересами, навчання батьків окремих нетрадиційних методів оздоровлення дитячого організму – фітотерапії, аромотерапії тощо. Саме тому, створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО вимагає чіткого усвідомлення усіма учасниками освітнього процесу значущості відповідального ставлення до власного здоров'я.

Як висновок, у статті наголошується, що саме взаємодія закладу дошкільної освіти та родини щодо зміцнення здоров'я та забезпечення ефективного фізичного розвитку дитини створить умови для формування у дітей дошкільного віку здоров'язбережувальної компетентності.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, родина, дитина дошкільного віку, здоров'язбережувальна компетентність.

Nadiia ALENDAR

PhD in Pedagogy, Assistant Lecturer at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0002-2423-1343

To cite this article: Alendar, N. (2021). Formuvannia u ditei doshkilnoho viku zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti u protsesi vzaieמודii zakladu doshkilnoi osvity ta rodyny [Formation of health competence in preschool children in the process of interaction between preschool education and family]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 10–15, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.1.2>

FORMATION OF HEALTH COMPETENCE IN PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF INTERACTION BETWEEN PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY

The family is the natural environment for the physical, spiritual, intellectual, cultural, social development of the child, its material support and is responsible for creating the appropriate conditions for this. The participation of parents or persons replacing them in the development of the child's competencies, the involvement of families in the educational process of preschool education confirms the position that each parent is responsible for the upbringing, development and education of the child, for saving his life, health and a conscious attitude to a healthy lifestyle, the formation of a sense of human dignity.

The article reveals the problem of forming, maintaining and strengthening the health of preschool children. The concepts of "child's readiness to be healthy" and "health competence" are considered. The competence approach to the problem of health care is analyzed, as it is one of the strategic directions of development of the education system of Ukraine, its new conceptual guideline. The functions of the technology of formation of health-preserving competence in preschool children are considered, namely: didactic, educational, developmental, stimulating, psychological.

Recognition of preschool education as an open educational and socio-cultural space allows educators to introduce such various forms of interaction with foster families as trainings for parents, family interest clubs, teaching parents some non-traditional methods of improving the child's body - herbal medicine, aromatherapy and more. That is why the creation of a healthy environment in the health care system requires a clear awareness of all participants in the educational process of the importance of a responsible attitude to their own health.

In conclusion, the article emphasizes that it is the interaction of preschool education and the family to promote health and ensure the effective physical development of the child will create conditions for the formation of preschool children health competence.

Key words: preschool institution, family, preschool child, health competence.

У контексті соціально-економічних змін, які відбуваються в Україні, проблема збереження здоров'я населення, формування навичок здорового способу життя, створення умов для зміцнення та збереження здоров'я виходить на пріоритетні позиції. Реалії сьогодення вимагають від сучасної людини здатності швидко адаптуватися до складних умов життя. Тільки здорова особистість спроможна творчо мислити, самореалізовуватися, досягати успіхів та сприяти розвитку суспільства. Тому збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління є одним із головних завдань усіх освітніх закладів України, сім'ї та самої особистості. Саме тому, метою сучасних закладів дошкільної освіти є підготовка дітей до життя з урахуванням задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей дитини в найбільш оптимальній для кожної дитини формі. Кожна дитина повинна отримати знання та вміння, які будуть затребувані нею у подальшому житті. Досягненню цієї мети у сучасній системі освіти сприяє впровадження у практику ЗДО здоров'язбережувальних технологій.

Про обов'язок формування у дітей раннього та дошкільного віку відповідального ставлення до свого здоров'я йде мова у державних документах, а саме: Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Базовому компоненті дошкільної

освіти» та інших нормативно-правових актах. Ці документи регламентують освітню діяльність ЗДО у розв'язанні проблеми формування здоров'язбережувальних компетенцій дітей. Формування компетентної особистості, здатної до здорового способу життя, корисної суспільству є вимогою сьогодення.

Проблема формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей раннього та дошкільного віку широко представлена у сучасних дослідженнях українських та зарубіжних вчених а саме: формування у дошкільників ціннісного ставлення до власного здоров'я (Т. Андрющенко, Г. Беленька, М. Машовець та ін.), особливості формування фізичного здоров'я дошкільників (О. Богініч, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, Л. Сварковська та ін.), формування валеологічної культури особистості засобами здоров'язбережувальних технологій (Т. Бойченко, О. Бондаренко, Л. Ващенко, М. Гончаренко, В. Горащук, В. Грибань, С. Кондратюк та інші); надання дітям знань про основи здоров'я (Л. Лохвицька, С. Юрочкіна та ін.), забезпечення в закладах дошкільної освіти здоров'язбережувального середовища (О. Богініч, Н. Левінець, Ж. Петрова та ін.), авторські розробки здоров'язбережувальних технологій (О. Байер, Н. Букрєєва, Н. Семенова та інші).

Науковці зазначають, що «готовність дитини бути здоровою» складається з потреби бути

здоровим, із здатності будувати свої стосунки із самим собою і навколишнім світом та рішучістю жити за природовідповідними законами. Так, Г. Беленька зазначає, що першочерговим завданнями у вихованні дошкільників є формування потреб щодо здоров'я, свідомого прагнення здорового способу життя, валеологічної культури особистості. На думку науковців, Г. Беленької, О. Богініч, М. Машовець, валеологічна культура відображає ступінь усвідомлення й оволодіння індивідом відповідального ставлення до власного організму, до свого внутрішнього світу, до соціального та природного середовища. Кризь призму валеологічної культури створюється підхід до категорії здоров'я [2, с. 66–67].

Здоров'язбережувальні технології в закладі дошкільної освіти мають спрямовуватись на створення безпечних умов для розвитку, виховання та навчання дітей, що одночасно враховують вікові, статеві, індивідуальні особливості та можливості кожної дитини з метою формування у них відповідального ставлення до власного здоров'я.

Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти необхідно робити акцент на компетентнісному підході до проблеми здоров'язбереження, оскільки він є одним із стратегічних напрямів розвитку системи освіти України, її новим концептуальним орієнтиром. Компетентнісний підхід вимагає перенесення акценту із засвоєння дітьми нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування і розвиток у них здатності самостійно діяти, адекватно застосовуючи знання та індивідуальний досвід у різноманітних життєвих ситуаціях.

Так, здоров'язбережувальна компетентність, розглядається в Базовому компоненті дошкільної освіти, як здатність дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності [1].

Технологія формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку виконує такі функції:

- дидактичну – передбачає формування системи знань про основи здоров'я та здорового способу життя, умінь і навичок здоров'язбереження, засоби збереження здоров'я у всіх його аспектах;

- виховну – виявляється у формуванні активної життєвої позиції дітей щодо збереження власного здоров'я і здоров'я оточуючих, мотивації до здорового способу життя;

- розвивальну – забезпечує розвиток у дітей пізнавальних здібностей, засвоєння прийомів здоров'язбережувальної діяльності, набуття досвіду здорового способу життя;

- стимулюючу – передбачає мотивацію і активізацію дошкільників на свідоме застосування здоров'язбережувальних життєвих навичок;

- психологічну – забезпечує формування психологічної готовності до дотримання валеологічних правил [3, с. 32].

У Базовому компоненті дошкільної освіти наголошено на участі сім'ї у розвитку дитини. Оскільки сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього [1].

Участь батьків або осіб, які їх замінюють, у розвитку компетентностей дитини, залучення сімей до освітнього процесу закладу дошкільної освіти утворює позицію про те, що кожен з батьків є відповідальним за виховання, розвиток і навчання дитини, за збереження її життя, зміцнення здоров'я та усвідомлене ставлення до здорового способу життя, формування почуття людської гідності.

Формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей вимагає від педагогів ЗДО особливої уваги та підготовки. У цих умовах педагогічний колектив ЗДО ініціює різні форми участі батьків в освітньому процесі, управлінні та громадському самоврядуванні закладу дошкільної освіти, а також використовує різні технології валеологічного просвітництва родин вихованців.

Саме тому діяльність вихователі сучасних ЗДО спрямована на побудову ефективної партнерської взаємодії з усіма членами родин вихованців. Підвищення культури відповідального батьківства посилює необхідність педагогічного просвітництва сімей, які опинились перед численними соціальними, духовними, екологічними викликами сьогодення.

Ефективна взаємодія між вихователем і батьками можлива тоді, коли й ті, й інші усвідомлюють, що в них єдина мета – всебічний

та гармонійний розвиток дитини. Якщо батьки і педагоги відчують себе опонентами, а не партнерами, то про формування у дитини ключових компетентностей важко говорити. Лише при умові єдності цінностей та вимог з боку дорослих, які оточують дитину, забезпечується її всебічний та гармонійний розвиток. Зберегти та зміцнити здоров'я дітей раннього та дошкільного віку можна лише завдяки спільним зусиллям педагогів і батьків. На жаль, батьки часто не мають достатніх знань про те, що саме слід робити, щоб дитина росла здоровою і повноцінно розвивалася. Тому дуже важливо сформувавши у них певний рівень довіри до педагогів закладу дошкільної освіти, як до фахівців, що володіють знаннями і вміннями, яких в них не достатньо. Лише за умови формування партнерських стосунків можна домогтися єдності інтересів та переконань батьків і педагогів у вихованні, навчанні та розвитку дітей.

Створення здоров'язбережувального середовища – це процес, який вимагає чіткого усвідомлення усіма суб'єктами освітнього процесу значущості відповідального ставлення до власного здоров'я. Тому, при проведенні режимних заходів необхідно дотримуватися таких правил: повне та своєчасне задоволення усіх органічних потреб дітей (у сні, харчуванні й ін.); ретельний гігієнічний догляд, забезпечення чистоти тіла, одягу, постелі; залучення дітей до посиленої участі у режимних процесах; формування культурно-гігієнічних навичок; емоційне спілкування під час виконання режимних процесів; урахування потреб дітей, індивідуальних особливостей кожної дитини [4].

Співпраця закладу дошкільної освіти та родини щодо зміцнення, збереження та формування здоров'я дитини має відбуватися за таких умов:

- створення у сім'ї та ЗДО умов для зміцнення здоров'я вихованців та зниження сезонних захворювань;
- обладнання зон фізичної активності та відпочинку;
- забезпечення раціонального режиму дня, правильного харчування, раціональної рухової активності, закалювання організму, збереження стабільного емоційного стану;
- забезпечення кваліфікованого медичного контролю та догляду за станом здоров'я дитини;

– формування навичок здорового способу життя, зокрема – особистим прикладом.

Аналіз науково-педагогічної літератури та вивчення практичного досвіду роботи закладів дошкільної освіти дало можливість зробити висновок, що на практиці використовуються в основному традиційні форми роботи з родинами, зокрема: батьківські збори, консультування, дні відкритих дверей, взаємодія з батьківськими комітетами.

Слід зауважити, що активність батьків стосовно співпраці з закладами дошкільної освіти, особливо в умовах карантинних обмежень, досить низька. Саме тому сьогодні залучення батьків до освітнього процесу закладу дошкільної освіти є досить складним і передбачає такі етапи: актуалізація потреб батьків в освіті і розвитку власної дитини; забезпечення психолого-педагогічної просвіти батьків як замовників освітніх послуг у закладі дошкільної освіти; партнерська взаємодія педагогів і батьків на основі гуманізації відносин, пріоритету загальнолюдських цінностей, особистісно-діяльного підходу до організації освітнього процесу з дітьми.

Щоб досягнути такої єдності, насамперед слід створити відповідне освітнє середовище з питань зміцнення, збереження та формування здоров'я та фізичного розвитку дошкільників. Будь-які форми роботи будуть ефективними лише за умови найбільш сприятливого індивідуального стилю взаємин з кожною родиною. Дуже важливо, щоб вихователі створювали умови для максимального використання потенціалу усієї родини виховання у процесі розвитку індивідуальності дитини, її інтересів і здібностей. Але найважливішим є створення індивідуальних програм формування та зміцнення здоров'я кожної дитини.

Для реалізації особистісно орієнтованого підходу до збереження та зміцнення здоров'я і фізичного розвитку дітей необхідно: сформувавши банк даних про особливості розвитку та медико-гігієнічних умов життя дитини у сім'ї з метою розроблення індивідуальних програм фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми; розробити індивідуальні програми зміцнення здоров'я кожної дитини і забезпечити їх виконання через взаємодію закладу дошкільної освіти та сім'ї; розробити гнучкий режим з урахуванням біоритмічних особливостей кожної

дитини; узгодити з батьками індивідуальні програми оздоровлення, режим та лікувально-профілактичні батькам індивідуальні рекомендації з метою організації щоденної оздоровчої роботи з дітьми вдома. Робота з сім'єю у цьому напрямку полягає у вихованні потреби до здорового способу життя, консультування батьків та проведення індивідуальних бесід, виступів з даного питання на батьківських зборах, проведення спільних спортивних заходів. У роботі педагогічних колективів постійними мають стати проведення семінарів, практикумів, консультацій, майстер-класів, що забезпечить розуміння необхідності формування позитивного ставлення як до здоров'я вихованців, так і до свого власного [3, с. 35].

Активна взаємодія педагогів з батьками з метою їх психолого-педагогічної просвіти та безпосередня участь батьків у роботі з дітьми може мати різні форми, зокрема:

- проведення тренінгів для батьків з метою набуття ними навичок використання різних прийомів та методів оздоровлення дітей – фізичних вправ, дихальної гімнастики, масажу, загартовування тощо;

- навчання батьків окремих нетрадиційних методів оздоровлення дитячого організму – фітотерапії, ароматерапії тощо;

- проведення практикумів для батьків з метою ознайомлення з оздоровчими технологіями;

- використання інтерактивних методів роботи з метою залучення батьків до фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми – проведення вікторин, фото- та відео-конкурсів на найкращий спортивний куточок у сім'ї, на найцікавішу спортивну чи рухливу гру з участю дітей та дорослих членів сім'ї тощо;

- проведення круглих столів з проблем оздоровлення та фізичного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку за участі медичних працівників;

- проведення днів відкритих дверей, вечорів запитань та відповідей з метою ознайомлення батьків з формами фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільному закладі;

- проведення дискусій з елементами практикуму з питань фізичного виховання та розвитку дітей;

- створення та підтримання традицій проведення спільно з батьками спортивних змагань, свят, розваг, днів здоров'я тощо;

- організація спільних з батьками заходів з благоустрою групових кімнат, ігрових і спортивних майданчиків у дошкільному закладі – зведення гірок, облаштування бігових доріжок і транспортно-спортивних зон.

- сімейні клуби за інтересами – «Хочеш бути здоровим – загартовуйся», «Краса та здоров'я», «У похід – всією сім'єю», «Тато, мама, я – спортивна сім'я» тощо;

- міні-походи дітей та батьків на природу з метою підвищення рухової активності, удосконалення рухових навичок, розучування нових рухливих ігор;

- спільна робота дитини з батьками над фотоальбомами «Як ми займаємося фізкультурою», «Ми любимо спорт», «Ми – туристи» тощо;

- підготовка та проведення усних журналів та фотовиставок на тему «З фізкультурою дружимо», «Спортивне свято нашої сім'ї»;

- спільна робота батьків, педагогів та дітей з підготовки тематичних бесід – «Мої улюблені рухливі ігри», «Ігри маминого і татового дитинства» тощо;

- започаткування традицій, зокрема «Обмін радісними спогадами»;

- спільна діяльність дітей та батьків зі створення фотогазети «Наш вихідний день», «Наш активний відпочинок» тощо;

- організація тематичних виставок дитячих книжок з фізичної культури та спорту із сімейних бібліотек;

- виконання домашніх завдань з фізичної культури разом з батьками;

- демонстрація у групі відеозаписів фізкультурних розваг з батьками на свіжому повітрі у вихідні дні [4].

Отже, у результаті активної взаємодії вихователів з родинами вихованців у батьків формується розуміння процесів розвитку, які відбуваються з їхньою дитиною. Це дає змогу батькам своєчасно надати дітям потрібну допомогу, набагато ефективніше розв'язувати завдання, пов'язані зі зміцненням їхнього здоров'я, здійснювати профілактику ранніх відхилень у розвитку дітей. Окрім того, спільна діяльність батьків з дітьми протягом дошкільного дитинства сприяє підвищенню якості освіти та реалізації потенційних можливостей кожної дитини. Взаємодія закладу дошкільної освіти та родини на партнерських засадах

та використання вихователями ЗДО різноманітних здоров'язбережувальних технологій інноваційного характеру в своїй професійній діяльності сприяє формуванню в дітей валеологічної культури та ціннісних орієнтацій, що

забезпечує збереження та зміцнення здоров'я, ефективний фізичний розвиток дитини, створює сприятливі умови для формування у дітей дошкільного віку здоров'язбережувальної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовому компоненті дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 1.03.2021).
2. Беленька Г., Богиніч О., Машовець М. Здоров'я дитини – від родини. К.: СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
3. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.
4. Сокиринська Н. Методичні рекомендації «Взаємодія ЗДО з родинами вихованців». URL: <https://mmk.edu.vn.ua/profesyajna-spyalnota-vihovatelyav-metodystav-zdo> (дата звернення: 1.03.2021).
5. Комісарик М., Чуйко Г. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку [Текст] : підручник. Чернівці : Книги-XXI, 2013. 483 с.

REFERENCES:

1. Bazovomu komponenti doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity) (2021). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
2. Bielenka H., Bohinich O., Mashovets M. (2006.) Zdorovia dytyny – vid rodyny. Kyiv: SPD Bohdanova A.M., 220 s. [in Ukrainian].
3. Zdoroviazberezhualni tekhnolohii v osvitnomu seredovyshchi: kolektyvna monohrafiia / za zah. red. L.M. Rybalko (2019). Ternopil : Osadtsa V.M, 400 s. [in Ukrainian].
4. Sokyrynska N. (2020) Metodychni rekomendatsii “Vzaiemodiiia ZDO z rodynamy vykhovantsiv” [in Ukrainian].
5. Komisaryk M., Chuiko H. (2013) Teoriia ta metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [Tekst] : pidruchnyk. Chernivtsi : Knyhy-KhKhI, 483 s. [in Ukrainian].